

—Esponde, de Jaxu

—Etcétera

P. S. Il convient d'ajouter à la liste des écrivains:

—Le Père Chabagno et le Père Inda des Aldudes.

BARBIER JAUN APEZA

P. Lafitte

Jaunak eta andereak, agur!

Biltzar huntan ospatzen dugun Jean Barbier apez zena, ez dut bera biziki guti baizik ezagutu. Behin apezgai nintzelarik gutun bat igorri nion kontseilu galdez euskaraz hasia nuen lan bati buruz eta poliki ihardetsi zautan. Handik hiruzpalau urteren buruan, Uztaritzeko komentuan ikusi nuen lehen eta azken aldikotz. Bazkaritean auzo kausitu ginen eta alabainan mintzatu. Adiarazi zaitan linguistikaz ez zuela hanbat axolarik eta jende xehearen euskara zitzaiola orotako nausiena. Galde egin bainion zer irakurri behar nuen euskararen hobekien ikasteko, artamendatu zautan hemezortzi mendeko Bernard Larregui-ren ixtorio saildua.

Gerotik ez nuen ukan Barbier jaunarekilako har-emanik, nahiz haren izkiribu guziak ager arau irakurtzen eta miresten nituen.

Apeza hil zen ondoan, Gieure Baionako apezpikuak galdegin zautan Semenario handiko apezgaieri hitzaldi bat egin nezoten Barbier zenaz.

Orduan, xehetasun-keta ibili nintzen haren adixkidetarik eta hartaz mintzatu ziren kazetetarik zer bait ikasi beharrez. Hain xuxen katedraleko bikario zen J. B. Barbier haren iloba, eta osaba zenaren paperak haren eskuetan ziren. Eskolagunak baiginen Jean-Baptiste eta ni, nasaiki argitu ninduen

harek ere. Eta orai badakizue ene iturburu gehienen berri, nahiz geroztik ene notak guti edo aski emendatu diren.

Horiek hola, mintzatuko gira lehenik gizonaz eta gero haren euskal-lanez.

I

GIZONA

Jean Barbier Donibane Garazin sortu zen 1875-eko uztail-ean. Ez dakigu ea ilabetearen zazpia zen ala bederatzia, meriako eta elizako ageriak akort ez izanez. Haren aita zen Jean Barbier, torneatzailea; ama, aldiz Jeanne Officialdeguy. Aitaren arbasoak Irisarritik etorri ziren Donibane huntarat hemezortzigarren mendean, denak torneatzaile eta kadiraegile ziren, bai eta, batto segurik, hezur-zuzentzaile, kondua-ren gaineko... Deitura frango desberdina zuten meriako pape-retan: *Dubarbier*, *Barberena*, *Barbier*, eta bertze. Beharbada daunatugotik, barbegotik jin zitzaioten izen hori. Officialdeguy-tarrak aldiz Mendibetik jalgiak ziren berriki-ago.

Donibane, denbora hartan, orai baino biziki euskalduna-go zitaken. Sort-etxean segurik, Jean ttipiak, euskararekin batean, ikasi zuen zer nahi lekuko kantu eta ixtorio. Gauza hortaz frogatzen bat. Haren anaia Leonard, denek Leon deitzen zuten aita familiakoa ezagutu dutenek ez bide dute aiantzia zer kantari, bertsulari eta kondari alegera zen. Orriot naiz oraino Arnegi - Politenean haren ahotik entzunik berak egini-kako hiru kantu: *Neure andrea andre ttipia*, —*Soldadoa sartzen da gerlak funditua*— eta *Martxoaren bia, ai hi zer egu-na...* Alta, Jakes Pekotx eta Joanes Martxotekin muntatu jos-tetak aipu zituelarik, bazen konpainian ixtant bateko irri! Ez da erraiteko baizik, gure Jeanek sort-etxean aurkitu zuela euskal iturburu bat paregabea, ondoko urtetan ederki baliatu behar zuena.

* * *

Gazterik hauteman zuen bere baitan apezteko deia. Doni-banen hasi eskolak bururatu zituen Hazparden, Larresoron

eta Baionako apezgaitegian. Hartze ona baitzuen alde batetik, eta laneko gogo hainitz bertzetik, ikasle hoberenen lerroan argitzen zuen, frango errexxi. Eginbidezko sailetarik kanpo, bere gustuzkoetarat lerra zitakeen makurrik gabe: hain xuxen, euskal kulturari zitzaion errotik atxikia. Jadanik ari zen euskal kantu eta ipuin biltzen, bai eta bertsu berri ontzen. Orduko zoin gehiagoetan zenbat sari ez zuen irabazi! Hogoi urtetan izkiriatu zuen *Antxitxarburuko buhamien ixtorioa* euskaraz eta, omen, erdaraz nobela bat: *Le roi des bohémiens d'Antxitxarburu*. Lan hau zer bilakatu den ezin jakin dugu, euskarazkoa haatik ager-arazi dugu guhaurek duela lau urte.

1898-an apeztu-ta, Jaun apezpikuak Tolosarat igorri zuen teologo graduketa, eta bi urteren buruan "dotor" itzuli zen astirik galdu gabe.

Berehala Larresoro-ko ikastegirat izendatzen dute. Lau lorietan hurrekilakoa ezin hobeki baderama, bakotxaz ximenki arta hartzen duela. Gazteak ordainez arras atxikiak zaizko. Lanartetan bere euskara aberasten ari du Hiriart-Urruty kazetalari aipatuarekin, eta musika Hiriart - Makola kantika xahar biltzalearekin.

1905-ean, izendatze berri: huna gure Barbier Baionako katedralean bikario. Hiri hortan laster ohartzen dira otoitzeko gizona dela eta arimez osoki hartua: apez laño eta mintza-errexka egiten dute, jende xeheari eta beharduneri emana. Ez doa halere handi-mandien ihesi: hauiek, egia erran, estimatzen dute haren jakitatea ba eta goersten haren hautuzko jendetasuna. Orotaz grifiatua, nehun ez dagoke: parropiako lan guzietara beti prest, aintzina badago kazetalari, olerkari eta euskalzale, sariketa zombaitetan oraino parte hartzen duela, ezin ohorezkiago! Bainan jadanik, bere bizi guzian iraunen dioten buruko min izigarriak hasten zaizko, ez baita batere harrigarri!

* * *

Zortzi urte gisa hortan pasatu-ta, 1913-an Barbier apeza Senpereko erretor emaiten dute. Senpere ez zen gero nola nahiko parropia, bainan Lapurdiko hautuenetarik bat, aspaldi danik erretor kapablenez dohatua. Barbier-en lau aintzine-

koak hasteko, zoin bere jite bereziarekin, apez aipagarriak ziren: Belsaguy, Larreguy, Mentá eta Sancinena.

Funtsean, gure Barbier atseginekin jabetu zen bere parropiatz; amodioz maitatu zuen, jeloski bezala maitatu; eta beti maiteago zuelarik, beti ederrago egin nahi izan zuen, erran nahi baita girixtinoago.

Behinik bat, ez zuen nahi jendeen fedea sendimendu huts izan zadin; ez zituen parropiantak *berotu* nahi bakarrik, bainan *argitu*. Horra zergatik katiximak eta eskola libroak gain-gainetik sustatzen zituen: haurrez berak ere arta hartzen zuen, artetan euskara poxi bat erakusten ziotelarik. Predikue-tan halaber bazuen sineste, eta bera ari zen igandetean Eban-jelio sailduaren erakusten xeheki, kartsuki, hunkigarriki eta zenbait aldiz... luzeki.

Luzetasun hortaz kondatzen dute gertakari bat jostagarria. Baionan izan ziren 1929-an Gorputz Sainduaren besta handi batzu. Charost kardinale omen gaitzeko predikariak behar zuen mintzazu "Camp Saint-León" deitu pentze zaba-lean. Beilariak milaka baziren herri guzietarik etorriak. Iguzki Saindua bere pausa lekuan ohorezki ezarri-ondoan, jendea ixil-ixila belarrean jarri zen...

Kardinale handiak hasten du bere hitzaldi handia. Barbier jauna bere parropianten artean dago: hauk pazientziarekin jarraitzen zaizko predikuari... Oren erdia joana, eta kardinalea beti mintzo. Barbier nardatzen hasia hoinbertze ele eta parabolaz... Berroigarren minuta, ba eta Charost gaizoa sekulako trenpua ari eta ari.. Azkenean Barbier ez dagoke: pastikatua, erraiten dio bere parropiant bati: "Ez duzu luze kausitzen?" Eta gizonak irriño batekin arrapostu: "Bah! gu Senpertarrak usatuak gara!"

Zer nahi den ixtorioxka hortaz, Barbier jaun erretora eliza-gizon ederra zen, elizkizun ospatsuak laket zituen, otoitzez orratuak, kantu altxagarritz apainduak.

Parropia guzia balsan Jainkoaren ganat kudeatzen bazuen ere — Barbier jaunak, ahal zuen guziez arimak bakarka, bederazka, laguntzen zituen saildutasunerat, bakotxa bere dohainez baliaraziz. Gisa hortan, nor harri hainbertze apez-gai eta serora-gai atera baita Senperetik?

Bai, Barbier jauna, errotik apeza zen. Eta uste dugu zinez, ez zituela euskara eta euskal-ohidurak hain artoski sustatuko, ez balitzaio iduritu euskaldungoa bere elizalanetarik bat zela, fedearen eta herriaren sustengu.

* * *

Zorigaitzez ez zen zahartu. Ez omen zuen gaixoak orenik ez jateko ez lo egiteko. Beti alha zituen buruko min saminak eztitu beharrez, medikuen baimenik gabe, beti erremedio sanjan ari omen zen, osagarria fundituz.

Horrela, behar baino goizago itzali zitzaikun 56 urtetan, 1931-ko urriaren azken egunean.

Haren ehortzetarat mundu bat bildu zen, Euskaldun idazle handienetarik baten agurtzeko eta dolu horren deitoratzeko. Jaun apezpikuak ofizialki jakin-arazi zuen zer estimu handitan zaukan diosesak galtzen zuen apez saindu bikaina.

II

BARBIER-EN EUSKAL-LANAK

Barbier jaun apezak lan hainitz egin du euskaraz. Zenbait bere izen-deiturekin agertu ditu, bertzeak izenordez sinaturik: *Ganix*, *Nehor*, *Orduan gazte*, *Haurmaite*, *J. B.* eta azkenik *M.A.B.* Hots, zazpi sinadura orotarat.

Baxenabartar hutsa izana gatik, Lapurdin bizitzearen bortxaz eta Lapurdiko liburuak irakurtzen ohi zituelakotz, euskara lerratu zitzaion (bertze hainitzi bezala) *nafarlapurtarra* erraiten diogun hizkuntzara. Berak *Piases* bere liburuko ondar-plametan aitortzen du gauza hori den gutieneko urrikirik gabe, pentsatuz horrela ez zitzaiola euskara aberatsago eta biziago baizik ateratzen. Bere gisako euskara batu bat egina zuen harek ere.

Eskualduna astekarian eta *Gure herria* errebixtan agertu dira haren lan gehienak, nahiz ondoan berak andana bat libu-

rutan bildu dituen, ez zitezen barreaturik egon, alde bat galtzeko irriskutan.

1910-ean, oraino bikario zelarik, *Nere kantuak* izenaren pean liburuxka bat jalgi zuen, orduko bere hamabi kantu hoberenekin: hor daude hain ezagutuak diren *Amatxo*, *Irrinzina*, *Galerna mendian*, *Garazin gaindi*, *Krixto erregeri*.

Gero, hamar urtez, ez du kasik deus ere agertzen, salbu zenbait kantu 1914-eko gerlari buruz. Bainan ez dago alfer, ari da ipuin eta kantore zahar bil-eta bil... Notak metatzen ditu bere herritarren bizi-modu eta ohidureri buruz.

1920-ean liburu bat argitarat emaiten du: *Ama Birjina Lurden*, Provost apezaren lan batetik itzulia. 1921-ean, lagun batzuekin sortzen du *Gure herria* deitu errebixta, eta hartan ixurtzen bere jakitate gehiena bortz-pasei urtez...

1926-an *Supazter xokoan* liburu ederra ateratzen da: badauzka bi dotzeta kondaira, bortz komedia eta kantu bat. Omone onezko obra zinez, merexi bailuke beriz agertzea!

1930-ean *Ixtorio-mixterio*, euskaraz hori ere bainan frantses itzulpena parrean, kasik hitzez hitz.

1931-an *Légendes du Pays Basque d'après la tradition*, frantsesez, bainan bigarren parte batean ixtorio guziak euskaraz emanik. Lan horrek hiru parte ditu: *Laminak*; *Jondoni Petri eta Jesusen* kondairak; *Harritzeko ipuinak*. Lehen bi parteak *Ixtorio-mixterio* liburutik hartuak ziren. Bilduna baliosa, pondu askotan Barandiaran handiaren ikerketak osatzen dituena. Giese jakintsun alemanak lan sakon baten gaitzat hartu baitu, ezin uka ditake munta handiko obra dela, folklorea den bezen batean.

1926-ean eta 1929-an agertu zen bi partetan 520 plama-tako nobela luze bat: *Piarres*. Aipatzen daukun gizon gixakoa segi dezakegu urratsez-urrats bai Senpereko bizi-modu guzietan, bai 1914-eko gerla lekuetan. Arrazoinekin erran dute etnografo argitzat salatua zaikula Jean Barbier obra nasai hortan.

Bertzalde, zazpi komedia jalgi dira haren lumatik: *Kause-rak eta kruxpetak*, *Gauden euskaldun*, *Zubietako debrua*, *Xilintxa sorgina*, *Ezkila xarmatua*, *Sorginak*, eta *Haurrik ez*. Teatro prestu hortan ez xerka ausartzia handirik, ez politika oihurik, ez saminkeriarik. Ordua ez zen hortakoa. Antzerkila-

riak eta aditzaileak josteta eta irri goseago ziren urte hetan, berrikuntza egarri baino. Eta ahusamendu errexak nahi zituzten. Sasoineko galdeari ihardesten zion Barbier-en tea-troak.

Gure apeza Christophe Dufau jaunarekin ari izan zen luzaz euskal kantu zahar biltzen eta *Gure herrian* publikatzen, hitz eta musika. Berrekun bat uste dut bazituztela eskuraturik. Aita Donostia eta Azkueren itsasorat ixur-arazi zuten heiek ere beren ibaitxoak, asko kantore galtzetik begiratu.

Bainan Barbier ez zen bakarrik *bertsu biltzale*; bera ere ari zen *bertsu ontzen*. Haren kantu eta kantikak batetaratuz, balitazke aise *ehunez goiti*, batzu arras ederrak, Elizanburu eta Ibarrarteneri zorrik gabekoak; bertze batzu pollitak, errexak; denak sendimenduz beteak, euskara argi goxo batean troxatuak.

Oixtion aipatu itzulpenen gainerat, Barbier jaunak ez du frantsesez hanbat lan ager-arazi Bizkitartean ezin ahal ditzazkegu:

Les bohémiens d'Antchitcharburu (1905-ekoa)

La mort de la Paysanne (1921-ekoa)

La tragique partie de pelote (1923-koa)

Trois legendes sur Axular (1925-ekoa)

Axular et les sorcières (1925-ekoa)

L'abbé Charles Bécas, curé de Bidart (1926-ekoa).

Titulu horiek guziak euskaldungoari eratzikiak ziren, ikusten duzuen bezala.

* * *

Bazaudezte naski, zerk sustatzen zuen Jean Barbier bide hortan sartzerat eta jarraikitzerat.

“Odolean zuela, jitea halakoa, pausu-lan”! Bai, hori erran izan dute. Funtsean zertako ez? Nork gure dohainak, gustuak eta beharrak baditugu.

Bainan irakur-azue *Supazter xokoan* liburuari berak eman zion aintzin-solasa, eta han agertuko zaitzue bertzerik.

Euskal-herriaren plantari so, Barbier apeza griñatua, minberatua zagon: ikusten zituen arrotzak gure lurretan nau-

si paratuak, gure etxaldez jabetzen ari, gure arimez berdin; gure ohidurak, euskara, fedea larre joaki, kanpoko haizek zimeldurik. Orduan, gure arima ez saltzekotan, iduri zitzaion gogor egiteko ordua zela, ez bazen ere berantegi. Eta berak bere neurrian, ahal bezala, lumaz bederen, nahi zuen parte hartu, egiazko Euskaldunen iratzarpenean.

Horra bihotz handi horren xede handia.

Ez zaiku segur itsusi Garaziko seme batek eman baitauku mende hunen hastean oraino ere behar-beharrena zaikun irakaspén hori.